

Bouwsteen ten behoeve van het Strategisch Plan Natura 2000

Soort 1103

Fint (*Alosa fallax*)

Oktober 2022, Erwin Winter, Jacco van Rijssel, Joep de Leeuw & John Janssen ¹

Samenvatting

Finten komen in redelijke aantallen voor in het Nederlandse kustgebied, van waaruit ze een klein stukje de rivieren optrekken om te paaïen. De paaïgebieden betreffen relatief grote, natuurlijke zoetwatergetijdengebieden. Het estuariene systeem van het Maas-Rijn-systeem is met het op een kier zetten van de Haringvlietdam onvoldoende hersteld om geschikt te zijn als paaï- en opgroei gebied, ook in de nabije toekomst. Wel vindt er sinds enige tijd weer paaï plaats op de Zeeschelde in België, en mogelijk in sommige jaren (of anders in de toekomst) in het Duitse deel van de Eems. De Vismigratierivier Kornwerderzand zal de connectiviteit voor deze soort verbeteren, maar binnen de huidige (beperkte) estuariene dynamiek is het niet mogelijk om in ons land een paaïende populatie te herstellen. Het doel voor 2030 en 2050 is daarom (vooralsnog) verbetering van de connectiviteit (van Waddenzee naar IJsselmeer) en vermindering van de visserijdruk op zee (bij de intrekgebieden) om te komen tot een levensvatbare populatie doortrekkende en opgroeiende finten.

Voor de toekomst kan worden nagedacht over een hogere ambitie, waarbij herstel van een goed functionerend estuarium (met voldoende getijdendynamiek) in de monding van de Maas en Rijn mogelijk zorgt voor de terugkeer van een paaïpopulatie.

I. Advies uit de bouwsteen

Landelijk doel

Vigerende landelijke doel (uit doelendocument, ministerie van LNV 2006) Behoud verspreiding paaïplaatsen, behoud omvang en kwaliteit leefgebied ten behoeve van uitbreiding populatie
Voorgesteld nieuw landelijk doel voor 2030 Verbetering kwaliteit leefgebied door verbetering connectiviteit en vermindering visserijdruk, ten behoeve van positieve trend in een (supranationale) populatie in de kustregio, waaraan Nederland bijdraagt als opgroei gebied van jonge fint en als doortrekgebied naar de paaïplaatsen
Voorgesteld landelijk tussendoel voor 2050 Verbetering van geschikt doortrekgebied en opgroeifunctie t.b.v. uitbreiding populatie tot gunstige staat van instandhouding. Afhankelijk van de ambitie kan op termijn voor de Maas-Rijn-monding gestreefd worden naar verdere vergroting van de estuariene dynamiek tot een niveau waarbij vestiging van een paaïende populatie in ons land mogelijk is.
Voorstel Gunstige Staat van Instandhouding Vooralsnog gelden de volgende streefwaarden, waarbij op het moment dat deze bereikt zijn zal moeten worden geëvalueerd of het voldoende is om de soort duurzaam te behouden. Verspreidingsgebied: 4300 km ² Populatieomvang: 10.000 exemplaren (doortrekkende en opgroeiende populatie)

¹ Ten opzichte van de versie 5 (oktober 2022) zijn de FRV-waarden in januari 2025 aangepast aan de laatste versie van het FRV-soorten rapport (Kuiters et al. Geactualiseerde gunstige referentiewaarden voor populatieomvang en verspreiding van soorten van Bijlage II van de Habitatrichtlijn, WOT-rapport versie juni 2024). De aanpassingen zijn rood aangegeven.

Leefgebied: De Staat van Instandhouding is gunstig als Nederland bijdraagt aan de internationale populatie door opgroeilocaties zonder veel visserijdruk (in het kustgebied en riviermondingen) en doortreklocaties zonder veel visserijdruk (naar paaigebieden in de Schelde in België en in de Eems in Duitsland).

Regionale opgave

In het kustgebied, de Waddenzee en de Westerschelde is de belangrijkste opgave om de visserijdruk te verminderen aangezien deze soort erg gevoelig is voor bijvangst. In de benedenrivieren van het Maas-Rijn-systeem dient zo mogelijk op langere termijn de estuariene dynamiek verder hersteld te worden, waarbij er kans bestaat dat er weer gepaaid kan worden door de fint.

Tabel 1. Populatie-aandeel van en opgaves voor Fint (HS1103) in de belangrijkste regio's.

Regio	Aandeel	Opgave
Rijn-Maas-monding (Rijkswaterstaat, Zuid-Holland, Zeeland, Noord-Brabant)	10-20%	+ (verbetering kwaliteit opgroei- en doortrekgebied)
Vlakte van de Raan, Voordelta, Noordzeekustzone en Waddenzee (Rijkswaterstaat)	10-30%	+(verminderen bijvangst)
Westerschelde (Rijkswaterstaat)	10-30%	+ (verminderen bijvangst)
Waddenzee, Eems-Dollard (Rijkswaterstaat)	10-30%	+(verminderen bijvangst en verbetering connectiviteit)

Prioriteit

Gemiddeld

II. Inhoudelijke onderbouwing van de bouwsteen

1. Staat van Instandhouding (Svl)

Staat van Instandhouding

De Svl van de Fint is als volgt gerapporteerd in 2019 (Adams et al. 2020):

Verspreiding	gunstig
Populatie	zeer ongunstig
Leefgebied	zeer ongunstig
Toekomstperspectief	zeer ongunstig
Staat van Instandhouding	zeer ongunstig

Verspreiding

Uit Kuiters et al. 2022²:

De fint komt verspreid voor in het Nederlandse kustgebied en in riviermondingen, maar er vindt nauwelijks of geen voortplanting in Nederlandse binnenwateren meer plaats. De herkomst van jonge finten die langs de Nederlandse kust worden waargenomen is niet met zekerheid bekend; deze zullen waarschijnlijk afkomstig zijn van Belgische (Schelde), Franse, Engelse of Duitse (Elbe) paaipopulaties. Als potentieel leefgebied gelden Eems-Dollard en het zoetwatergetijdengebied in Zeeland en Zuid-Holland, waarbij in het (Duitse deel van) het Eems-Dollard estuarium in sommige jaren paai lijkt plaats te hebben gevonden. Daarnaast zijn het IJsselmeer en het Noordzeekanaal ook als potentiële leefgebieden voor de fint aangeduid (Patberg et al. 2005), maar herstel van een groot, dynamisch, estuariene gebied dat geschikt is voor paai door de fint lijkt hier veel lastiger.

De huidige range is in principe voldoende als opgroei- en gebied voor jonge finten bereikbaar. Met het gedeeltelijk weer openstellen van het Haringvliet en de aanleg van de vismigratierivier bij de Afsluitdijk ontstaan voor de fint mogelijk nieuwe kansen, in ieder geval voor de intrekbaarheid, en tevens als opgroeiplaats voor jonge finten. Het is echter niet de verwachting dat er hierdoor ook geschikte paaigebieden zullen ontstaan.

² De teksten hier zijn gebaseerd op een conceptversie van dit rapport; de definitieve teksten kunnen daarom afwijken van de hier beschreven teksten.

Trends

Uit Kuiters et al. 2022¹:

In de eerste helft van de 20e eeuw kwam de fint nog algemeen voor in Nederland. Omstreeks 1950 waren de Brabantse Biesbosch en waarschijnlijk ook de Oude Maas, Merwede, Lek, Eems en Schelde belangrijke paaigebieden (Griffioen et al. 2017). Het leefgebied besloeg in totaal een areaal van 33 atlasblokken van 5x5 km (Kranenbarg & Spikmans 2013). Door de aanleg van Volkerakdam (1969) en Haringvlietdam (1970) zijn ook de laatste trekroutes in het Deltagebied van en naar zee sterk beperkt en is de getijdenbeweging in de benedenrivieren sterk gereduceerd, waardoor in combinatie met andere factoren, zoals slechte waterkwaliteit, geschikte paaigebieden zijn verdwenen. Hierdoor is de populatie die in Nederland paait sterk gereduceerd en zeer waarschijnlijk zelfs volledig verdwenen. Er waren enige aanwijzingen dat er soms paaiende finten in het benedenrivierengebied voorkomen (anekdotische beschrijvingen uit 2005-2006 van het zogenaamde “rakken”), maar of dit succesvolle paai betrof, is onbekend. Wel is door verbeterde waterkwaliteit (zuurstofgehalten) een paaiende populatie in de Schelde teruggekomen.

Referentiewaarden

Op basis van Kuiters et al. (2024):

FRR:

- 43 10x10 km-hokken (als doortrekgebied en opgroeigebied voor jonge finten; excl. Noordzeegebieden)

FRP:

- 10.000 exemplaren (doortrekkende en opgroeiende populatie)

Leefgebied

In de HR-rapportage is dit als zeer ongunstig gerapporteerd, vanwege het ontbreken van paaiplekken in ons land. De fint heeft als leefgebied een relatief groot, goed functionerend estuarium met zoetwatergetijdengebied nodig om te kunnen paaien en opgroeien. Dergelijke habitats zijn uit Nederland vrijwel verdwenen met de bouw van de deltawerken en de Afsluitdijk. Afgezien van de waterkwaliteit is de situatie sindsdien niet verbeterd. De verwachting is dat ook met de huidige recente en beoogde maatregelen (Kierbesluit en de vismigratierivier bij de Afsluitdijk, die met name gericht zijn op verbetering van de vismigratie) onvoldoende het geval zal zijn, ook in de toekomst (Griffioen et al. 2017). De ambitie is daarom in de laatste voorstellen voor FRV-waarden bijgesteld (Kuiters et al. 2022), zodat mogelijk ook de Staat van Instandhouding relatief gunstiger beoordeeld kan worden.

Tabel 2. Informatie over de actuele toestand en gunstige referentiewaarde van aspecten die betrokken zijn bij de beoordeling van de Staat van Instandhouding (Svl) voor de Fint (HS1103). Waarden ontleend aan de laatste EU-rapportage (Adams et al. 2000), referentiewaarden ontleend aan Kuiters et al. (2022, in prep.), tenzij anders vermeld.

Aspecten kerngetallen Svl	Periode	Waarde
Verspreidingsgebied	2012-2017	43 10x10 km-hokken (distribution)
Beoordeling trend in verspreidingsgebied	2006-2017	stabiel
Gunstige referentiewaarde verspreidingsgebied (FRR)	n.v.t.	43 10x10 km-hokken (distribution) (als onderdeel van een internationaal verspreidingsgebied)
Populatie	2012-2017	0-100 individuen (60 km-hokken)
Beoordeling trend in populatie	2006-2017	stabiel
Gunstige referentiewaarde populatie (FRP)	n.v.t.	10.000 exemplaren*
Leefgebied	2012-2017	zeer ongunstig (op basis van expert oordeel)
Trend leefgebied	2006-2017	stabiel
Overall trend	2001-2011	stabiel

* De FRP is supranationaal (kustregio NL, België, Frankrijk, Duitsland), waarbij Nederland met een aantal estuariene gebieden bijdraagt aan het opgroeien van jonge Fint en als doortrekgebied.

2. Landelijke opgave

Enige verbetering van het doortrek- en opgroei gebied en een toename van de populatie finten is vereist voor het realiseren van een gunstige staat van instandhouding. Dit vereist een verbetering van de connectiviteit (IJsselmeer) en een lage visserijdruk (aan de kust bij de intrekgebieden), waarbij elke verhoging van de estuariene dynamiek bijdraagt aan het herstel.

III. Haalbaarheid

1. Knelpunten en maatregelen

Knelpunten

- Ontbreken paaigebieden in Maas-Rijn-monding
- Paaigebied Eems onvoldoende geschikt (?)
- Visserij, met name in het kustgebied

Tabel 3. Drukfactoren die een gunstige Svl van de fint in de weg staan. De sterkte van het negatieve effect (impact) is uitgedrukt in hoog (H), matig (M) en laag (L). Tevens is beoordeeld in hoeverre het knelpunt (op termijn) oplosbaar is. Achter de drukfactor staat de code uit de Europese lijst van drukfactoren genoemd en de code uit de standaardlijst van Schmidt (2020).

Drukfactor	Impact?	Oplosbaar?	Grote regionale verschillen?
Ontbreken paaigebied in Maas-Rijn-monding (K05)	H	nee/moeilijk	Ja, lokale opgave in benedenrivierengebied van Maas-Rijn-systeem
Niet-optimaal paaigebied in Eems-Dollard estuarium (K05)	M	nee/moeilijk	Vooraf een opgave in Duitsland
Visserij (G12)	M	deels	Nee

Ontbreken/onvoldoende kwaliteit paaigebieden

In het zoetwatergetijdengebied van de Maas-Rijn ontbreekt een paaigebied. De Eems lijkt in sommige jaren geschikt te zijn als paaigebied, maar is in dat opzicht niet stabiel.

Visserij

De soort is erg gevoelig voor visserij. Als bijvangst overleeft deze vis vrijwel nooit. Deze kwetsbaarheid is ook een reden dat zenderonderzoek moeilijk is. Met name op zee is de visserij (o.a. op garnalen) een drukfactor die waarschijnlijk invloed heeft op de paaïende populatie in de Schelde en mogelijk ook in de Eems. Juveniele finten kunnen op grote schaal worden bijgevangen in de garnalenvisserij (Glorius et al. 2015) wanneer er veel finten aanwezig zijn voor de Nederlandse kust (van Rijssel et al. 2019a). Voor een eventuele toekomstige paaipopulatie in het Nederlandse zoetwatergetijdengebied is dit ook een relevante drukfactor.

Maatregelen

- Verbeteren connectiviteit IJsselmeer-Waddenzee
- Verminderen van visserij in beschermde gebieden op de Noordzee, met name Vlakte van de Raan, Voordelta, Waddenzee en Eems-Dollard estuarium
- Zo mogelijk verbeteren paaifunctie in Eems (Duitsland)
- Zo mogelijk op langere termijn: herstel getijdendynamiek (grotere getijslag) door verder openen Haringvliet of via een andere verbinding richting benedenrivieren

Regionale verschillen

In de Westerschelde, Vlakte van de Raan en Voordelta is de urgentie het grootst om de druk door visserij te verminderen.

Kennisleemtes

- Herkomst van jonge finten in Nederlandse kustwateren

2. Beoordeling haalbaarheid landelijke opgave

Het verschil tussen de huidige toestand en de gunstige SvI is momenteel erg groot. De aantallen finten in het estuariene gebied liggen ver onder de referentiewaarde. Met het op een kier zetten van het Haringvliet en de realisatie van een vismigratierivier bij de Afsluitdijk zijn voor veel trekvissen belangrijke stappen gezet in het verbeteren van de connectiviteit van zee naar de paaigebieden. Voor de fint leveren beide stappen echter relatief weinig op. Al met al is het ook voor 2050 nog onzeker of de gunstige SvI gehaald kan worden.

3. Advies landelijk doelen

Tussendoelen 2030:

Verbetering kwaliteit leefgebied door verbetering connectiviteit en vermindering visserijdruk, ten behoeve van positieve trend in een (supranationale) populatie in de kustregio, waaraan Nederland bijdraagt als opgroeigebied van jonge fint en als doortrekgebied naar de paaiplaatsen.

Doel 2050:

Verbetering van geschikt doortrekgebied en opgroefunctie t.b.v. uitbreiding populatie tot gunstige staat van instandhouding.

Eventueel doel na 2030/2050:

Afhankelijk van de ambitie kan op termijn voor de Maas-Rijn-monding gestreefd worden naar verdere vergroting van de estuariene dynamiek tot een niveau waarbij vestiging van een paaiende populatie in ons land mogelijk is.

IV. Regionale opgave

De belangrijkste voortouwnemer voor alle trekvissen is Rijkswaterstaat, aangezien de fint voornamelijk gebruik maakt van de kustzone en het mondingsgebied en het benedenstroomse deel van de grote rivieren, dit laatste als paai- en opgroeigebied. Opgroeigebieden liggen regelmatig buiten de hoofdstroom, wat ook de provincies Zuid-Holland, Zeeland en Noord-Brabant (ZW-Delta) relevante bevoegde gezagen maakt.

Westerschelde en Noordzeekustzone (Rijkswaterstaat)

In deze gebieden speelt een verbeteropgave, die erop gericht moet zijn de druk door visserij te verminderen. Voor de fint is dit een belangrijke drukfactor, die mogelijk doorspeelt in de aantallen paaiende vissen in de Schelde. De gebiedsdoelen voor de kustgebieden moeten hiervoor worden aangepast.

Zoetwatergetijdengebied Maas-Rijn (Zeeland, Zuid-Holland, Noord-Brabant)

Hier geldt op veel langere termijn eventueel een (grote) opgave om een paailocatie te herstellen. Daarvoor is het nodig dat er voldoende getijdendynamiek plaatsvindt. Dit is nu alleen bij de Nieuwe Waterweg het geval, maar hier zijn de ecologische condities waarschijnlijk ongeschikt voor de soort (voedsel, schuilplekken, etc.). Mogelijk liggen er potentiële paaigebieden deels buiten de huidige Natura 2000-begrenzings, in de Merwede, Lek.

Waddenzee en Eems-Dollard (Rijkswaterstaat)

Hier speelt eenzelfde opgave als in de Noordzeekustzone: verminderen van de visserijdruk waar de fint zo gevoelig voor is. In het Duitse deel van de Eems zou het paaigebied - zo mogelijk - verbeterd moeten worden.

V. Prioritering

Urgentie: ja

Alhoewel er op dit moment geen paaigebieden voor de fint zijn, is er toch sprake van urgentie, zeker wat betreft verder herstel van de paaipopulaties in Schelde en Eems, omdat de soort op veel resterende paaiplekken in dit deel van de Noordzee afneemt (o.a. in de grootste populatie in de Elbe).

Europese betekenis: aanzienlijk (maar kan op termijn groter worden, indien een paaipopulatie hersteld kan worden in het Nederlandse zoetwatergetijdengebied).

Uit het profielendocument (enigszins gecorrigeerd): De fint komt van oorsprong voor in de oostelijke kustzone van de Atlantische Oceaan, van noordelijk Marokko tot zuidelijk Noorwegen en in de Oostzee. Andere ondersoorten komen voor in meren in Ierland en Italië en in het Middellandse Zeegebied. Ons land ligt centraal in het verspreidingsgebied. Grote populaties komen nog voor in de Elbe en enkele Engelse en Franse rivieren aan de Noordzee en de Atlantische Oceaan. De fint is met het afsluiten van het Haringvliet in de Rijn en Maas uitgestorven als een zich in ons land voortplantende (paaierende) populatie. Daarvoor was de soort al sterk in aantal achteruitgegaan door overbevissing en verslechterende waterkwaliteit.

Conflicterende/samengaande doelen en beleidsopgaves:

De huidige opgave sluit aan bij die van andere trekvisseren. De opgave om eventueel op langere termijn de estuariene dynamiek te vergroten gaat goed samen met herstel van andere natuurwaarden in het zoetwatergetijdengebied die gebaat zijn bij meer getij, zoals alluviale bossen (H91E0) en ruigten en zomen (H6430)

Prioriteit: gemiddeld

Literatuur

- Adams, A., R.-J. Bijlsma, G. Bos, S. Clerkx, J. Janssen, A. van Kleunen, W. Remmelts, N. van Rooijen, J. Schaminée, A.M. Schmidt, C. van Swaay & S. Wijnhoven. 2020. Vogel- en Habitatrichtlijnrapportage 2019. WOt NM, Wageningen Environmental Research, Wageningen.
- Kuiters, A.T., R.J. Bijlsma & J.A.M. Janssen, m.m.v. S. Brasseur, D. Bekker, V. Dijkstra, R. Creemers, J. van Deijk, S. Geelhoed, A. Gmelig Meyling, R. van Grunsven, A.-J. Haarsma, M. La Haye, B. Koese, J. Kranenbarg, H. Limpens, J. Noordijk, J. Smit, L. Sparrius, E. Winter, I. Wynhoff (2022, in prep.). Geactualiseerde gunstige referentiewaarden voor populatieomvang en verspreiding van soorten van Bijlage II van de Habitatrichtlijn. Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu, WO-technical report XXX.
- Bijlsma, R.J., E. Agrillo, F. Attorre, L. Boitani, A. Brunner, P. Evans, R. Foppen, S. Gubbay, J.A.M. Janssen, A. van Kleunen, W. Langhout, R. Noordhuis, M. Pacifici, I. Ramírez, C. Rondinini, M. van Roomen, H. Siepel & H.V. Winter (2019b). Defining and applying the concept of Favourable Reference Values for species and habitats under the EU Birds and Habitats Directives. Examples of setting favourable reference values. Report 2929, Wageningen Environmental Research, Wageningen. 220 p.
- Glorius, S. T., Craeymeersch, J. A. M., Van der Hammen, T., Rippen, A. D., Cuperus, J., van der Weide, B. E., ... & Tulp, I. Y. M. (2015). Effecten van garnalenvisserij in Natura 2000 gebieden. Rapport C013/15, Imares, Den Helder.
- Griffioen, A.B., H.V. Winter, O.A. van Keeken, C. Chen, B. van Os-Koomen, S. Schönlau, T. Zawadowski, J. Hop & F.T. Vriese (2014). Verspreidingsdynamiek, gedrag en voorkomen van diadrome vis bij Kornwerderzand t.b.v. de Vismigratierivier. IMARES-report C083/14.
- Griffioen, A.B. & H.V. Winter (2014). Inschatting van het aanbod diadrome vis bij Kornwerderzand. IMARES-report C069/14.
- Kranenbarg, J. & F. Spikmans (2013). Achtergronddocument Rode Lijst Vissen 2011. Zoetwatervissen. Stichting RAVON, Nijmegen.

- Kuiters, A.T., R.J. Bijlsma, J.A.M. Janssen & A.M. Schmidt, m.m.v. S. Brasseur, D. Bekker, V. Dijkstra, R. Creemers, J. van Deijk, S. Geelhoed, A. Gmelig Meyling, R. van Grunsven, A.-J. Haarsma, M. La Haye, B. Koese, J. Kranenbarg, H. Limpens, J. Noordijk, J. Smit, L. Sparrius, E. Winter, I. Wynhoff (2024, in prep.). Geactualiseerde gunstige referentiewaarden voor populatieomvang en verspreiding van soorten van Bijlage II van de Habitatrictlijn. Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu, WOt-technical report XXX.
- Patberg, W., J.J. de Leeuw & H.V. Winter (2005). Verspreiding van rivierprik, zeeprik, fint en elft in Nederland na 1970. Nederlands Instituut voor Visserij Onderzoek (RIVO) Rapport nr. C004/05.
- Tien, N, H. Heessen, J. Kranenbarg & B. Trapman (2016). Rode Lijst vissen 2011; achtergronddocument zoutwatervissen. IMARES-rapport C021/16, WUR Wageningen.
- Tien, N.S.H., A.B. Griffioen, O.A. van Keeken, J.C. van Rijssel & J.J. de Leeuw (2019). Vismonitoring Rijkswateren en Overgangswateren t/m 2017. Deel 1: Toestand en trends. Wageningen Marine Research rapport C084/18A.
- Traill, L.W., C.J.A. Bradshaw & B.W. Brook (2007). Minimum viable population size: A meta-analysis of 30 years of published estimates. *Biological Conservation* 139: 159-166.
- Van den Brink F., G. van der Velde & W.G. Cazemier (1990). The faunistic composition of the freshwater section of the river Rhine in The Netherlands: present state and changes since 1900. *Limnologie aktuell* 1: 191-216.
- Van Rijssel, J.C., M. van den Puijenbroek, K. Schilder, H.V. Winter (2019a). Impact van verschillende visserijvormen op trekvis. Wageningen Marine Research Report C046/19.
- Van Rijssel, J.C., O.A. van Keeken & J.J. de Leeuw (2019b). Vismonitoring Zoete Rijkswateren en Overgangswateren t/m 2018. Deel 1: Toestand en trends. Wageningen Marine Research rapport C109/19.